

УДК 378.018.43-047.64

Кравченко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 92703, пл. Гоголя 1, м.Старобільськ, olenakravchenko10@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7955-3542>.

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлено проблему моделювання управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти. Питання управління розвитком дистанційного навчання актуалізуються внаслідок поширення онлайн освіти та широкого запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес у вітчизняних закладах вищої освіти. Установлено, що моделювання є ефективним методом управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти, оскільки за допомогою розроблення моделі розкрито основні складники управлінської діяльності, які надають керівникові необхідну інформацію щодо удосконалення системи дистанційного навчання. Розкрито структуру моделі управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти та представлено її графічну інтерпретацію. Доведено, що модель управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти вміщує методологічний, змістовий, операційно-технологічний та результативний компоненти та визначено їх взаємозв'язки. Подано опис змісту компонентів моделі управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти. Автором акцентовано увагу управлінських завдань, за допомогою яких уможлиблюється створення організаційного, нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного забезпечення розвитку дистанційного навчання в університеті. Аргументовано доцільність впровадження моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладах вищої освіти, яка надасть можливість значно підвищити ефективність управлінської діяльності щодо удосконалення функціонування університетської системи дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання; заклад вищої освіти; модель управління розвитком дистанційного навчання; освітні послуги; управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти.

Kravchenko Olena Ivanivna. Doctor of Pedagogy, Professor, Department of Public Service and Management of Educational and Social Institutions, Educational and Research Institute of Public Management, Administration and

Postgraduate Education, Luhansk Taras Shevchenko National University, 92703, 1 Gogol Square, 1, Starobilsk, olenakravchenko10@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7955-3542>

MODEL OF THE MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Abstract. The problem of modeling of the management of the development of distance learning in the higher education institution is presented in the article. Issues of the management of the development of distance learning are actual due to the spread of online education and the widespread introduction of information and communication technologies in the educational process in domestic higher education institutions. The author found that modeling is an effective method of the management of the development of distance learning in higher education institution, because by developing the model the author revealed the main components of managing, which provide the manager with the necessary information to improve the distance learning system. The author reveals the structure of the model of the management of the development distance learning in the higher education institution and presents its graphical interpretation. The author proved that the model of the management of the development of distance learning in the higher education institution contains methodological, semantic, operational-technological and effective components and their interrelationships are determined. The description of the content of the components of the model of the management of the development of distance learning in the higher education institution is presented in the article. The author focuses on management tasks, which allow the creation of organizational, regulatory, logistical, personnel, educational and methodological support for the development of distance learning at the university. The author argued the feasibility of implementing the model of the management of the development of distance learning in higher education institution, which will provide an opportunity to significantly increase the effectiveness of management activities to improve the functioning of the university distance learning system.

Key words: distance learning; institution of higher education; management of the development of distance learning; educational services; model of the management of the development of distance learning in higher education institution.

Постановка проблеми. Стрімке зростання ролі й значення дистанційного навчання в системі вищої освіти вимагає розуміння управлінської діяльності, що дозволить забезпечувати якість освіти відповідно до викликів інформаційного століття. Вплив розвитку зарубіжної дистанційної освіти та розвитку приватних он-лайн освітніх послуг зумовлює розроблення нових підходів до управління розвитком

дистанційного навчання, що пропонується в університетах в умовах пандемії. Популярність навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з кожним роком зростає. На сьогодні чимало вітчизняних університетів запровадили дистанційне навчання. Розвиток дистанційного навчання в закладах вищої освіти регулюється «Національною доктриною розвитку освіти», «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні», «Національною програмою інформатизації», законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання».

Проте, крім запровадження дистанційного навчання в освітній процес від керівництва закладу вищої освіти вимагається систематичне підтримання й удосконалення підсистем, за допомогою яких забезпечується навчальний процес за дистанційною формою. Управління розвитком дистанційного навчання має циклічний характер, тому кожний наступний цикл має доповнюватися новими елементами з удосконалення існуючої системи. З огляду на зазначене виникає необхідність розроблення моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладах вищої освіти, яка дозволяє алгоритмізувати та деталізувати управлінські завдання, розв'язання яких має забезпечити систематичне оновлення всіх складників системи дистанційного навчання. До складників системи дистанційного навчання належить організаційне, нормативно-правове, матеріально-технічне, кадрове, навчально-методичне забезпечення. Отже, система дистанційного навчання має розвиватися у відповідності до потреб споживачів освітніх послуг, науково-технічного прогресу та найкращих світових освітніх практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні напрацювання щодо моделювання в управлінській діяльності зроблено вітчизняними вченими В.Докучаєвою, Л.Капченком, Ю.Козловським та ін. Питання розвитку дистанційного навчання у закладах вищої освіти знаходиться у колі інтересів багатьох учених. Так, упродовж останніх років з боку науковців зосереджено увагу на удосконаленні навчально-методичного забезпечення дистанційного навчання (Л. Іваненко, М. Мазур, Т. Лаврик, В. Саюк). Зокрема чимало робіт присвячено підготовці фахівців різної галузі за дистанційною формою навчання (О. Борзенко, І. Блощинський, Т. Гарбуза, Ю. Гейко, І. Герасименко, В. Гуцол, О. Кохановська, М. Мартиненко, Ю. Овод, Є.Прокоф'єв, Н.Рокосовик). Проблему підвищення кваліфікації педагогічних працівників та керівних кадрів освітніх закладів за допомогою дистанційних технологій розкрито у наукових розвідках С.Антощук, Н.Бендерець, С.Пойди, О.Самойленка. Особливості технічного забезпечення дистанційного навчання представлено в працях Ю. Волосюк, Б. Кузікова, В. Кут, Л. Мирутенко, Ю. Новікова). Проте питання управлінської діяльності щодо розвитку

дистанційного навчання є не достатньо вивченими, зокрема моделювання досліджуваного процесу.

Метою статті є обґрунтування моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. *1. Управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти як об'єкт моделювання.*

Моделювання в управлінні є одним з найпоширеніших методів дослідження. Застосування моделювання в управлінні розвитком дистанційного навчання дозволяє відтворити суттєві моменти зазначеного процесу та прогнозування наслідків його протікання. Так, на процес розвитку дистанційного навчання в закладі вищої освіти впливають стратегічні й тактичні цілі щодо вищезазначеного процесу з боку керівної підсистеми та способи досягнення цих цілей з боку керованої підсистеми. Загальновідомою є та обставина, що кожний окремих університет має власні риси розвитку дистанційного навчання, які виокремлюють його з поміж інших особливостями протікання та кінцевими результатами. Але без сумніву, можемо стверджувати, що процес розвитку дистанційного навчання в закладі вищої освіти має спільні риси щодо аналізування, цілепокладання, змісту управлінських завдань, контролювання досягнутих результатів.

Спираючись на наше попереднє дослідження, в якому ми довели, що сутність управління розвитком дистанційного навчання в університеті полягає в спеціальній діяльності керівної підсистеми, спрямованої на створення прогностичних, правових, організаційних, кадрових, матеріально-технічних, педагогічних умов, необхідних для розвитку дистанційного навчання [1, с.85], можемо зазначити, що кожний наступний управлінський цикл полягатиме в удосконаленні вищезазначених умов. Таким чином, управління розвитком дистанційного навчання характеризується тривалістю в часі та масштабністю діяльності зі створення необхідних умов. У зв'язку з цим виникає потреба у розробленні моделі досліджуваного процесу з метою усунення відхилень та збоїв у процесі досягнення кінцевого результату.

Метою управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти є інформаційно-аналітичний супровід управлінського впливу на систему навчання за допомогою інформаційно-комунікативних технологій задля підвищення її якості та збільшення контингенту споживачів. Управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти як об'єкт моделювання акцентує увагу на таких процесах, як:

а) розробка комплексного підходу до розвитку всіх підсистем, які забезпечують розвиток дистанційного навчання;

б) виявлення об'єктивних та суб'єктивних чинників впливу на управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти;

в) корегування наявної організаційної структури;

г) забезпечення ефективної реалізації функцій, передбачених моделлю управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти;

д) розроблення системи діагностики досягнення кінцевого результату розвитку дистанційного навчання.

Провідна ідея нашого дослідження полягає в тому, що ефективність управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти може бути досягнута внаслідок розроблення єдиної системи аналізування особливостей управлінської діяльності, обґрунтування моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти, що містить сукупність управлінських завдань, розв'язання яких має здійснюватися в певній послідовності. Мета моделювання управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти полягає у привнесенні в управлінську діяльність позитивних змін, унаслідок яких в університеті відбуватиметься удосконалення управління, розширення спектру освітніх послуг за дистанційною формою та збільшення контингенту здобувачів вищої освіти, які бажають здобувати освіту за дистанційними технологіями.

Практична доцільність моделювання управління розвитком дистанційного навчання полягає в достатній готовності до впровадження в закладах вищої освіти, розробленої нами моделі, дієвості та процедурності якої полягає в удосконаленні управлінської діяльності та сприяє підвищенню ефективності управлінської діяльності.

2. Структура моделі управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти

Уявлення щодо моделювання управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти охоплюють визначення компонентів моделі та окреслення їх взаємозв'язків та розробку графічної схеми зазначеної моделі. У процесі розроблення моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти нами враховано найбільш значущі підходи до визначення структурних компонентів моделі. В. Штофф зауважує, що модель може бути вдалою за двох умов: а) якщо вона демонструє поведінку, подібну поведінці оригіналу, тобто вона виконує аналогічні функції; б) якщо на основі вивчення поведінки і структури цієї моделі можна виявити нові, невідомі досі особливості або властивості оригіналу, які не містяться в явному вигляді у вихідному фактичному матеріалі [3, с. 101].

Сутність нового підходу полягає у тому, що моделювання управління розвитком дистанційного навчання має розкривати якісну своєрідність та самодостатність досліджуваного об'єкта, що передбачає врахування теоретичних положень щодо досягнення позитивного кінцевого результату.

Вирішення питання щодо розвитку дистанційної форми навчання в системі вищої освіти України, а також її популяризації серед потенційних абітурієнтів перебуває в компетенції закладу вищої освіти та держави, причому вплив останнього суб'єкту на ефективність вирішення відповідних питань є визначальним [2].

К.Контрерас, Д.Піказо, А.Кордеро-Ідальго, П.Чапарро-Медіна (С.Contreras, D.Picazo, A.Cordero-Hidalgo, P.Chaparro-Medina) зауважують, що від професорсько-викладацького складу вимагається адаптуватися й навчатися, щоб протистояти сучасним викликам та умовам. Ця адаптація має бути гнучкою, динамічною, віддалятися від традиційної, виховуючи нові форми взаємодії і сценарії навчання. Особливо це в умовах пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) [4].

Узагальнюючи результати дослідження щодо різних аспектів розвитку дистанційного навчання структура моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти має відображати комплексну інформацію про стан системи дистанційного навчання в університеті, її можливості та умови функціонування. Розроблення моделі є механізмом виокремлення умов перенесення зразків на реальну ситуацію та розрізняти випереджальні або застарілі системи.

Так, у нашому розумінні модель управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти (Рис.1.) складається з наступних компонентів:

- методологічного (принципи та наукові підходи до управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти);
- змістового (чинники впливу, суб'єкти, об'єкти);
- операційно-технологічного (діагностичний етап - з'ясування стану управління розвитком дистанційного навчання за критеріями та показниками ефективності управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти; процесуальний етап - розв'язання управлінських завдань щодо удосконалення забезпечення дистанційного навчання (організаційного, нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного));
- контрольний етап - порівняння початкових та кінцевих результатів);
- результативного (наявність організаційного, нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного забезпечення для надання освітніх послуг за дистанційною формою навчання та розширення спектру освітніх послуг за дистанційною формою навчання та збільшення контингенту споживачів).

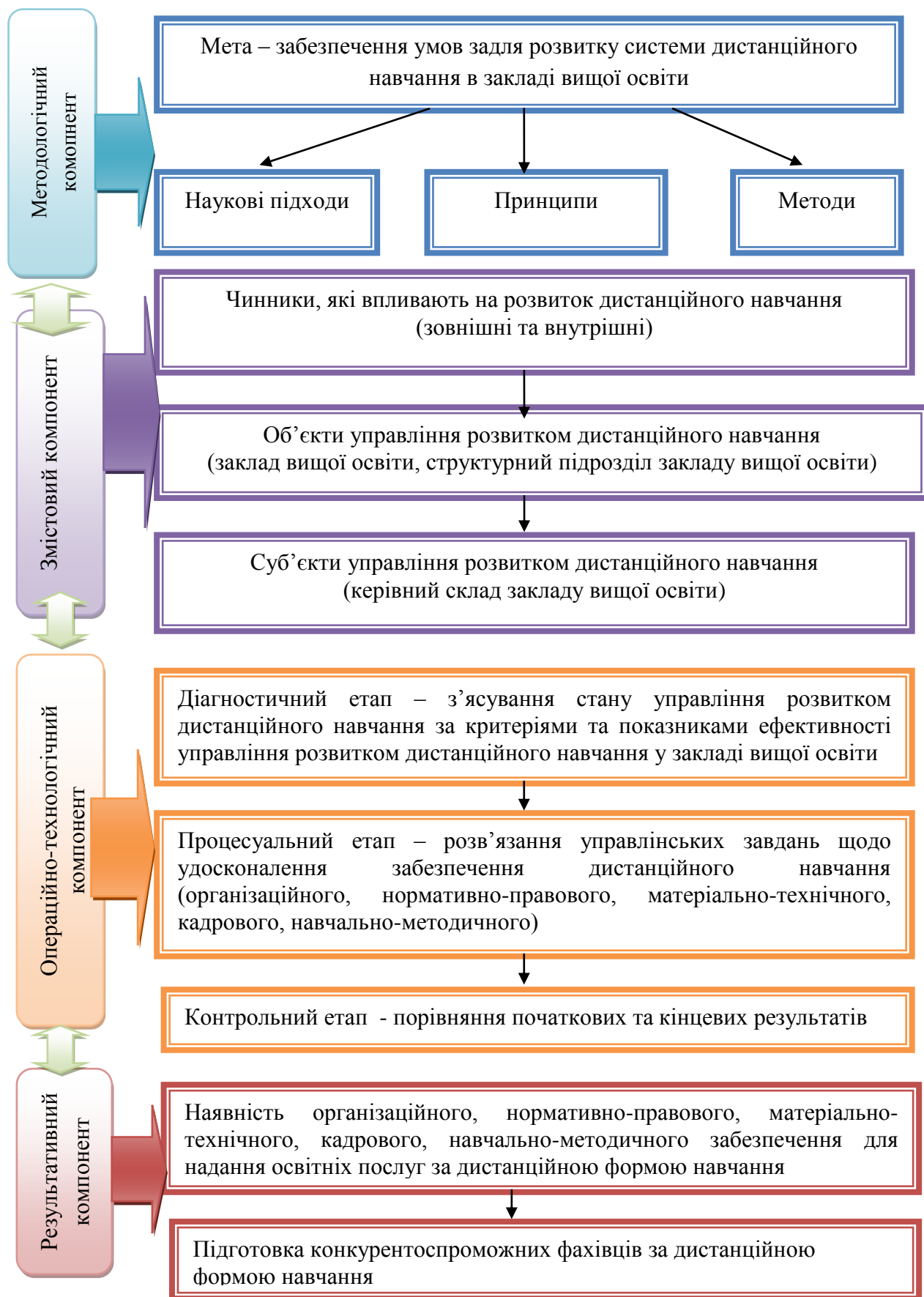

Рис.1 Модель управління розвитком дистанційного навчання

3. Зміст моделі управління розвитком дистанційного навчання у закладі вищої освіти

Відповідно до методологічного компоненту розроблення моделі управління розвитком дистанційного навчання уможлиблюється згідно положенням системного, синергетичного, парадигмального та комплексного підходів. З огляду на принципи системного підходу у ході моделювання здійснюється вивчення системи управління розвитком дистанційного навчання в цілому та підсистем, які забезпечують ефективність та якість зазначеного процесу. Відповідно до синергетичного підходу процес управління розвитком дистанційного навчання має нелінійний відкритий характер, і результати управлінської діяльності мають нечіткий ймовірнісний характер, на який впливають зовнішні та внутрішні чинники. Застосування парадигмального підходу до управління розвитком дистанційного навчання дозволило виокремити основні параметри здійснення зазначеного процесу та його ідеальну структуру. Комплексний підхід забезпечує вивчення негативних та позитивних наслідків розвитку системи дистанційного навчання у їхньому взаємозв'язку.

У розробленні моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти ми спиралися на принципи складання моделей, принципи управлінської діяльності в закладі вищої освіти та принципи дистанційного навчання як специфічної форми навчання. Отже, принципами управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти вважаємо такі: відповідність розвитку дистанційного навчання сучасним надбанням освіти, наявність організаційного, нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного забезпечення дистанційного навчання, орієнтації розвитку дистанційного навчання на потреби споживачів, постійного удосконалення університетської системи дистанційного навчання. До методів управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти належить стратегічне й поточне планування, організація, регулювання та контроль, зокрема мотивація персоналу до впровадження новітніх методик передавання знання. Поєднання вище названих наукових підходів, принципів та методів забезпечує ефективність управлінської діяльності з впровадження дистанційного навчання в закладі вищої освіти й удосконалення вже існуючої системи дистанційного навчання.

Змістовний компонент моделі управління розвитком дистанційного навчання уміщує чинники впливу, відповідно до якого формується система дистанційного навчання в закладі вищої освіти. До зовнішніх чинників впливу на протікання процесу управління розвитком дистанційного навчання ми відносимо науково-технічний прогрес, світові тенденції розвитку освіти, економічна й політична ситуація в країні, зміни законодавства у сфері освіти, вітчизняні освітні реформи, потреби

суспільства щодо отримання освіти тощо. До внутрішніх чинників впливу – відносимо наявність системи цілей щодо розвитку дистанційного навчання в університеті, стан нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного забезпечення зазначеного процесу. Так, зовнішні та внутрішні чинники впливу на процес управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти у своєму комплексі створюють підґрунтя для подальшого удосконалення. Так, до об'єктів управління розвитком дистанційного навчання відносимо заклад вищої освіти та його структурні підрозділи, в яких впроваджено навчання за дистанційними технологіями. Зрозуміло, що суб'єктами управління розвитком дистанційного навчання є керівний склад університету та його структурних підрозділів. Позитивний результат управління розвитком дистанційного навчання забезпечується не тільки досвідом суб'єктів управління, а й доречним цілепокладанням з урахуванням можливих змін зовнішнього та внутрішнього середовища закладу вищої освіти. Важлива роль в управлінні розвитком дистанційного навчання належить колективу університету, оскільки будь-який управлінський процес базується на людському факторі. Найважливішим завданням керівництва університету є створення системи мотивації персоналу університету щодо підвищення якості дистанційного навчання.

Операційно-технологічний компонент нами було розподілено на три етапи (діагностичний, процесуальний та контрольний). Необхідність діагностичного етапу, відповідно до якого здійснюється аналіз стану розвитку дистанційного навчання в університеті на певний момент часу. З цією метою ми пропонуємо критерії та показники оцінювання рівнів ефективності управління розвитком дистанційного навчання в педагогічних університетах, які надають можливість оцінити його ефективність за визначеними критеріями: якість планування розвитку дистанційного навчання, організаційна структура розвитку дистанційного навчання, нормативно-правове, кадрове, навчально-методичне забезпечення розвитку дистанційного навчання, інформаційно-технічна інфраструктура та система моніторингу розвитку дистанційного навчання [1].

Процесуальний етап уміщує операції та процедури, які пов'язані безпосередньо із забезпеченням розвитку дистанційного навчання в закладі вищої освіти. Тому, логічним є розкриття управлінських, розв'язання яких створює умови для надання освітніх послуг за дистанційною формою навчання. До першої групи належать управлінські завдання з аналізування новітніх тенденцій розвитку дистанційного навчання у світовій освітній практиці та визначення найбільш ефективних та прийнятних інновацій з метою їх запровадження в університеті. До другої групи – управлінські завдання щодо аналізування та прогнозування кадрового потенціалу університету. До третьої групи - управлінські завдання з аналізування й

можливого оновлення матеріально-технічної бази університету. До четвертої групи – управлінські завдання щодо оновлення навчально-методичного забезпечення (навчальних комплексів, дистанційних курсів тощо). До п'ятої групи управлінські завдання щодо перегляду та оновлення стратегічних цілей з подальшого розвитку дистанційного навчання з урахуванням основних досягнутих результатів. Треба визнати, що ключовим завданням управління з розвитку дистанційного навчання є вивчення потреб споживачів освітніх послуг, оскільки наявність попиту на навчання за допомогою інформаційно-комунікативних технологій зумовлює систематичне доповнення й оновлення вже існуючої системи надання дистанційної освіти.

Контрольний етап передбачає з'ясування стану кінцевого результату розвитку дистанційного навчання в закладі вищої освіти та виявлення основних відхилень (у разі їх наявності). До контрольного етапу ми також віднесли порівняльний аналіз попередніх та отриманих результатів, що дозволить в майбутньому удосконалити процес управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти відповідно отриманого досвіду.

Результативний компонент моделі управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти передбачає визначення ключових факторів успіху управлінського процесу. До таких факторів успіху ми відносимо наявність створення, удосконалення, оновлення організаційного, нормативно-правового, матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного забезпечення системи дистанційного навчання. Крім наявності функціонування систем дистанційного навчання вагомими факторами успіху є розширення спектру освітніх послуг за дистанційною формою навчання, збільшення контингенту студентів та слухачів, а також якість освітніх послуг, що надаються в дистанційному форматі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Модель управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти розкриває сутність та особливості досліджуваного процесу. За допомогою запропонованої моделі уможлиблюється підвищити ефективність управлінської діяльності з розвитку дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Запропонована нами модель управління розвитком дистанційного навчання імплементована в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Розроблена нами модель управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти є робочим інструментом, за допомогою якого уможлиблюється створення системи дистанційного навчання університету нового зразка протягом управлінського циклу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні технології управління розвитком дистанційного навчання в закладі вищої освіти.

Література:

1.Кравченко О. І. Управління розвитком дистанційного навчання у педагогічному університеті : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". Луганськ, 2012. 283 с.

2.Романовський О. Г., Квасник О. В., Мороз В. М., Підбуцька Н. В., Резнік С. М., Черкашин А. І., Шаполова В. В. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної форми навчання в системі вищої освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. №6. Том 74. С.20-42

3.Штофф В. А. Введение в методологию научного познания: уч. пособ. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1972. 191 с.

4.Contreras C. P., Picazo D., Cordero-Hidalgo A., Chaparro-Medina P. M. Challenges of Virtual Education during the COVID-19 Pandemic: Experiences of Mexican University Professors and Students. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2021. No. 3. Vol. 20. P. 188-204

References:

1.Kravchenko O. I. (2012) Upravlinnia rozvytkom dystantsiinoho navchannia u pedahohichnomu universyteti [Management of distance learning development at the Pedagogical University]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.06 / Derzh. zakl. "Luhan. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka". Luhansk. [in Ukrainian].

2.Romanovskyi O.H., Kvasnyk O. V., Moroz V. M., Pidbutska N. V., Reznik S. M., Cherkashyn A. I., Shapolova V. V. (2019). Faktory rozvytku ta napriamy vdoskonalennia dystantsiinoi formy navchannia v systemi vyshchoi osvity Ukrainy [Factors of development and directions of improvement of distance learning in the system of higher education of Ukraine]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 6 (74), (pp. 20-42). [in Ukrainian].

3.Shtoff V. A. (1972). Vvedenie v metodologiyu nauchnogo poznaniya: uch. Posob [Introduction to the methodology of scientific knowledge]. Leningrad: Izd-vo Leningr. un-ta. [in Russian].

4.Contreras C. P., Picazo D., Cordero-Hidalgo A., Chaparro-Medina P. M. (2021). Challenges of Virtual Education during the COVID-19 Pandemic: Experiences of Mexican University Professors and Students. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 3 (20), (pp.188-204). [in English].